

tot de verloren heerlijkheid van het verleden, en dat ook wij, over inzinking en verdorring van het heden heen, willen teruggrippen naar de vastheid en glorie van het oude.

Na dit woord mag ons geen verwijt treffen, alsof wij de reformatie slechts in den zin van nieuwbouw bedoelen.

Maar aangezien wij op dit oogenblik een groot gevaar zien in de miskenning en tegenwerking der krachten, die naar vooruitgang en ontplooiing dringen in verband met den nieuwen tijd, die God ons doet beleven, — en door dit tegenweer niet het minst het evenwicht in ons kerkelijk leven dreigt te worden verstoord, — hebben wij ons aanvankelijk tot hoofddoel gesteld aan dezen drang naar voortschrijdende reformatie in ons blad uiting en leiding te geven, zonder daarmee het andere, reeds omschreven, doel van het opzoeken en bewaren der oude schatten uit het oog te verliezen.

Om deze reden heb ik deze artikelenreeks over de „beweging der jongeren” opgezet, en ik hoop thans, dat ik in dit pogen zal worden verstaan.

Er is bezwaar gemaakt, zelfs in het redactionele gedeelte van dit blad, tegen de uitdrukking „jongeren”.

Het is echter dezelfde term, die ook in ons openingswoord en program is gebezigd, en mijns inziens behoeft dit woord, mits het in zijn verband wordt genomen, niet als gevaarlijk te worden vermeden.

Waar een wrijving ontstaat tusschen behoudzucht en voorwaartsstreven, is de laatstgenoemde drang, — zelfs naar de ordinantie Gods, ook in het rijk der natuur, — de wil en het ideaal van de jeugd. Dit is niet altijd een kwestie van leeftijd. Inzooover Dr. Kuyper reformator was, — en hij was het onvergelykelijk! — openbaarde hij de schepende jeugd. Menig jongeling was een grijsaard, vergeleken bij dien jeugdigen ongel!

Maar het valt niet te ontkennen, dat in hoofdzak de, ook in leeftijd, jongeren, de erigenamen willen zijn van de reformatische erfenis van dezen hervormer, die groeide als een palmboom.

Wij sluiten dus uit van de beweging der „jongeren” al wie, op de wijze van Dr. Netelenbos, het gereformeerde beginsel aantast in zijn wezenlijke bestanddeelen, en nog scherper staan wij tegenover de „jongeren”, die tot reformatie dringen om een vrijbrief te erlangen voor het wandelen op paden der wereld, onder de leuze: verzoening van christendom en cultuur.

De „jongeren” aan wie wij leiding wenschen te geven (gelukkig zijn zij in de meerderheid, en zij vragen zelve om die leiding!) zijn degenen, die uit liefde voor het gereformeerde beginsel, de reformatie begeren, de reformatie die eenzijdig ons uit de omstrengeling van verkilde vormen terugbrengt tot het innig en echt beleven der waarheid, die in die vormen ons is geopenbaard, en anderzijds het leven tot actie en wasdom brengt, zoowel in tegenstelling, als in verband met, de grootsche ontwikkeling der nieuwe cultuur.

B. W.

Naschrift. Tot mijn spijt moet ik thans deze artikelenreeks tijdelijk afbreken. De redactie bespaalde, dat de serie hoofdartikelen (om ons blad zijn frisheid te doen behouden) in den regel het getal van vijf niet mag overschrijden. Over enkele weken hoop ik echter te vervolgen, en nog eenige artikelen te wijden aan het recht, het program en het gevaar, van de beweging der jongeren. Met verschillende opmerkingen in de mij toegekomen (over het algemeen sympathieke) brieven zal ik alsdan rekening houden.

Aan G. J. B. wil ik thans reeds antwoorden, dat hij de toelichting van het standpunt van Dr. Bavinck inzake de scheppingsdagen kan vinden in het tweede deel van zijn Dogmatiek.

Aan J. G. W. zij geantwoord, dat de kwestie der „veronderstelde wedergeboorte” door mij onder de niet-meer-actuele vragen is gerangschikt, omdat de synode van Utrecht, 15 jaar geleden, haar door nadere formulering tot oplossing bracht.

B. W.

## UIT DE SCHRIFT.

### De Begenadigde.

Gij hebt genade bij God gevonden.  
Lucas 1: 30.

Men kan niet beweren dat wij Gereformeerden veel over Maria, de moeder des Heeren spreken, noch dat onze belangstelling zich bijzonder richt op deze Begenadigde onder de vrouwen.

Dat wekt vooral verbazing in onzen tijd, waarin ook de christenvrouw zich haar bijzondere roeping al meer bewust gaat worden. En nu zou men verwachten, dat haar blik zich vooral zou richten op Maria, als een schoon voorbeeld van een echt geloovige vrouw, die verwaandigd werd tot de hoogste taak, waartoe God de menschheid bestemd had, om, naar het vleesch, den Middelaar voort te brengen; en tegelijk tot het hoogste offer, dienstaagde des Heeren te zijn in heilige overgave van zichzelf.

In haar lofzang had Maria voorspeld: „Van nu

aan zullen mij zalig spreken al de geslachten” — beweer ik te veel als ik zeg dat ons geslacht aan dat zaligprizen niet luid op mee doet? Ge gevoelt: daar moeten redenen voor zijn.

Ik noem er twee.

Ten eerste: Menschen kunnen ons niet zalig maken; ook Maria niet. Maria is er om Jezus. Wie Maria zoekt, die echte, die vindt Jezus. In Nazareth is het niet, maar in Bethlehem. Zóózeer is zij dienstmaagd des Heeren, dat zij alle aandacht saamspannt op haar Jezus, en voor Hem slechts plaats vraagt. Ja, zij heeft haar Zoon leeren verliezen om haar Zaligmaker te vinden. Hij moet wassen, zij minder worden.

Ten tweede: Wij zijn altijd bevreesd in den bedwelmenden rook der Roomsche Mariaverering terecht te komen. Deze is niet anders dan afgoderij. De ootmoedige maagd van Nazareth wordt Koningin des hemels gemaakt; de moeder van Jezus, de moeder Gods; de zondares wordt een heilige; de dochter der genade wordt moeder der genade; de verlorne, voorspreester in den hemel. De H. Schrift laat slechts een lichtstraal van genade vallen op Maria, de Roomsche Kerk omhult haar hoofd met een stralenkrans van heiligheid. De religie wordt daar meer en meer Mariadienst. Moeten wij nu over Maria zwijgen, uit vrees dat zij de glorie van haar Zoon verdonkere?

Of zouden we daardoor niet te kort doen aan de eer van God, die haar door engelmond liet prediken: Gij hebt genade bij God gevonden?

Wie Maria dan ook als „begenadigde” leert zien, enkel maar als „begenadigde”, die zal met haar den Heere als Zaligmaker roemen.

Blijft het niet een ondoorgrondelijk mysterie waarom God juist deze eenvoudige timmermansbruid verkoos, opdat haar moederschap den raad der verlossing zou dienen?

Bij de aankondiging der geboorte van Johannes den Dooper beweegt alles zich nog in de officiële religieuze sfeer: in Jerusalem, op Sion, in den tempel, in het heilige, bij het altaar, bij het offer; en de hoofdpersoon is een priester in den dienst van zijn ambt.

Als nu zóó reeds de aankondiging van den Voorlooper geschiedde, in welken kring zou dan wel die van den Koning plaats vinden? Zoudt ge niet verwacht hebben: rechtstreeks aan den Hoogepriester en in het heilige der heiligen?

En zie nu. De sterke Held Gabriël gaat naar een dal, van de beschaafde wereld vrijwel afgesloten; naar een stadje, dat nergens in het Oude Testament voorkomt; naar een landelijk huisje dat zich in niets van de andere onderscheidde, maar dat stellig heel sober ingericht was, in dezen uithoek van het land; naar een maagd, van wie de menschen buiten Nazareth nooit gehoord hebben. De eenvoudige handwerker Jozef is blij dat zij zijn vrouw wil worden, maar verder dan het dal en het bescheiden brood strekken zich hun beider wenschen niet uit.

Daar waren wel andere meisjes in het H. Land, in ons oog veel beter geschikt voor deze grootsche roeping, jonge dochters van hoogen rang en stand, van fijne beschaving, van rijke begaafdheid, van sprakelende genialiteit misschien. Maar neen.... Deze zou het zijn, de onbekende, nochtans de Gezegende onder de vrouwen. Waarom? Omdat de Heere ook bij het inbrengen van den Christus in de wereld wilde toonen dat het alles genade was, loutere genade. In de keuze van Maria ziet ge de absolute soevereiniteit van onzen God uitblinken, de vrije gunst die eenwig Hem bewoog.

Het hooge en groote ging de Heere voorbij.

Rijken heeft Hij in hun waan ledig weggelaten.

Maar de nederheid Zijner dienstmaagd zag Hij aan, opdat geen vleesch zoude roemen voor Hem.

Maria was en bleef enkel maar „Begenadigde”. En de eenige reden dien de hemel haar openbaart, waarom de keuze op haar viel, is: zij heeft genade bij God gevonden.

Alles genade, onverdiende zaligheid.

De onmacht van het genereerend en barend menschengeslacht was eeuw aan eeuw gebieken, want niet één reime was er uit onreinen geboren, niet één Verlosser uit zondaren.

Aleen vrije genade Gods zou redding brengen in den Christus. En deze zou in alles geschenk van Gods genade zijn. Genade bij God gevonden — dat is het wonder geheim van de Moeder des Heeren in haar dienstmaagdgestalte.

Genade bij God gevonden, daarin alleen ligt nog de grond der hope voor allen die dezen Jezus met waar geloof aannemen en in Hem alles hebben wat tot hunne zaligheid van noode is. Daarvan roemde de Begenadigde in haar lofzang: Zijne barmhartigheid is van geslacht tot geslacht over degenen die Hem vreezen.

Genade alleen verlost.

F. C. M.

## KERKELIJK LEVEN.

In mijn laatste artikel over de Generale Synode drong ik, in verband met de procedure-Netelenbos, er op aan, dat die predikanten, die, zooals de heer N. beweert, zijn gevoelen deelen en hem sympathiebetuigingen zonden, openbaar zouden wor-

den. Hierop is van verschillende zijden gereageerd. In de eerste plaats ontving de Redactie het volgende ingezonden stuk van Dr. C. Vermaat te Makkum:

Geachte Redactie,

Naar aanleiding van eene uitlating van Dr. K. Dijk in no. 5 van uw blad over sommige predikanten in de Geref. Kerken, die verondersteld worden aan de zijde van coll. Netelenbos te staan en die dan volgens Dr. D. een masker dragen, dat zij behooren af te rukken, zou ik het volgende willen opmerken:

Voor zoover coll. N. reageert tegen kerkisme en confessionalisme, sta ik niet half maar van heeler harte aan zijn zijde, zonder dat ik daarom alles zou willen onderteekenen, wat hij beweert. Misschien zijn er meerdere predikanten, die er ook zoo voor staan als ik, maar het gaat daarom toch niet aan deze te beschuldigen dat zij een masker dragen.

Het komt mij voor dat Dr. D. daardoor bliken geeft de hedendaagsche situatie niet te onderkennen.

Ik voor mij ben overtuigd, dat wij in tijden van crisis leven op elk gebied en dat onder Geestes leiding nieuwe tijden bezig zijn zich baan te breken. Er zijn er, die zich beginnen los te maken uit de oude windselen, maar nog niet klaar en duidelijk het licht van den nieuwen dag zien. Dat zulken zich min of meer terughouden, ligt in den aard der zaak, maar daarom dragen zij nog geen masker.

De treffende opmerking van Seeberg in zijn Dogmengeschiede (Uitgave van 1898 dl. II pag. 127) over de geestesgesteldheid in de voor-reformatische periode in de 15e eeuw, schijnt mij ook op onze dagen van toepassing. Hij zegt t. a. p.: „Jeder groszen wandlung in der Geschichte der Religion geht eine zeit der krisis vorher. Die überkommenen Formen und ziele befriedigen nicht mehr die Welt. Die Einen tadeln das Alte und almen und verlangen ein Neues, aber sie haben es nicht. Die Anderen verherrlichen das Alte; die neuen Bedürfnisse, die auch sie empfinden sollen durch fleissigen und allseitigen Gebrauch der alten Mittel befriedigt werden. Schrofte kritik am überkommenen und krankhafte Devotion ihm gegenüber liegen hier hart bei ein ander. Man hofft immer noch, die Steine möchten zu Brot werden”.

Geldt dit ook niet van onze dagen?

Nu heb ik uit de art. in uw blad over reformatie wel bemerkt dat u de bevrediging der nieuwe behoeften verwacht van een vlijtig en alzijdig gebruik „der alten Mittel” en meent daarom, dat (u) haan waarin uw reformatisch streven zich beweegt op zijn hoogst uit kan loopen op een tweede Trente; wat mij betreft, ik wil wel verklaren, dat ik niet geloof in de Geref. Belydenisschriften en evenmin in het Calvinisme. Ik geloof niet in de Geref. Kerken en evenmin in het Geref. volk. Ik geloof in den Heiligen Geest.

Met dankzegging voor de plaatsing.

Uw dw. C. VERMAAT.

Makkum, 9 Nov. '20.

Met verbazing heb ik dezen brief gelezen.

Dr. Vermaat schrijft van „sommige predikanten in de Gereformeerde Kerken, die verondersteld worden, aan de zijde van coll. Netelenbos te staan”, maar zoo staan de zaken niet. Van veronderstelling en vermoedens is hier geen sprake. De heer Netelenbos heeft zelf, ter verdediging van zijn zaak, medegedeeld, dat meerdere predikanten zijn beschouwingen toegedaan zijn, en zich, al is het dan niet openlijk, aan zijn zijde scharen.

Hier is dus heel iets anders in 't spel dan reactie tegen kerkisme en confessionalisme. Hier gaat het om de beschouwing der Heilige Schrift, die ook op de Generale Synode in 't geding was, en op de sympathie met deze opvattingen van den heer Netelenbos doelde ik, toen ik op bekendmaking van bovengenoemde predikanten aandrong.

Van dit laatste neem ik niets terug.

Om der wille van waarheid en oprechtheid wil ik gaarne herhalen wat ik toen schreef, want de positie van hen, op wier steun de heer Netelenbos zegt te kunnen rekenen, is door en door onwaar. Wanneer ook zij het Schriftstandpunt huldigen, dat door de Synode is veroordeeld, hooren zij in onze Kerken niet thuis, en zij moeten den moed hebben om zelf het masker af te werpen.

In verband met dit laatste wil ik nog even antwoorden op hetgeen de heer A. Dorst in „Berg-opwaarts” aan mijn adres heeft geschreven. Hij zegt het volgende:

„Maar zou Dr. K. Dijk in ernst willen dat zijn Geref. collega's hun positie in de waagschaal willen stellen door zichzelf bij de Kerkelijke rechtbank aan te klagen? Welke menschen zouden zij dan moeten zijn? Misschien niets anders dan modelchristenen die, nu zij op de linkervang geslagen zijn, deemoedig ook de rechter toekeeren?”

Of bedoelt Dr. Dijk dat het bij de Kerkelijke autoriteiten welbekend is wie die snoode broeders zijn en dat het nog alleen inschikkelijkheid is dat

humie-  
gepubl-  
En v  
Dr. Dijk  
zijn zij  
die m  
kunnen  
op na  
goed d  
geestve  
bos te  
Nu  
Hij is  
Gerefor  
bos be  
en w  
meerd  
allen, o  
openba  
Het  
van op  
Het  
van de  
het kan  
Synode  
woord.  
aanhan  
meerde  
tegen z  
worden  
Het  
Ik w  
troden.  
Maar  
Genera  
hun op  
van wa  
Echt  
m alles  
toch sy  
kerkian  
doch, v  
gemeld  
juichin  
op hen  
het me  
dien d  
Dr. V  
beroep  
geen s  
Bove  
lenbos  
zich k  
kring  
heden  
als Dr  
schrift  
het Ge  
Wij l  
Wij  
God d  
gebores  
niet in  
algeme  
Moet  
bos zij  
Maar  
Gerefor  
van he  
meerde  
waarhe  
uit, da  
volk v  
dat wi  
Ds.  
Zulk  
En v  
over o  
ik hen  
Synode  
lijden  
andere  
Nu  
Netele  
een in  
loog, d



hunne namen nog niet „als wanbetalers" worden gepubliceerd?"

En verder: „Zulke inquisitie-affaires als in die van Dr. Dijk beloven ons weinig goeds. Maar inzonderde zijn zij uitstekend dat zij de Geref. predikanten, die met de Jong-Gereformeerden sympathiseeren kunnen leeren, dat zij er een gevaarlijke liefhebberij op na houden, en dat, wanneer de speurneuzen goed de lucht van ze krijgen, zij kans hebben van geestverwanten ook lotgenooten van Ds. Netelenbos te worden".

Nu begrijp ik van den heer Dorst niets meer. Hij is de man, die eerlijk heeft erkend: wij „Jong-Gereformeerden" en aanhangers van Ds. Netelenbos hooren in de Gereformeerde Kerken niet thuis, en wij moeten ons vereenigen in een Vrij-Gereformeerde Gemeente, en moest hij niet met mij bij allen, die aan zijn zijde staan, aandringen op eerlijke openbaarmaking van hun afwijkende gevoelens?

Het gaat hier niet om een eenvoudig verschil van opinie.

Het geldt hier de groote vraag of de opvattingen van den heer Netelenbos nog thuishooren binnen het kader onzer Gereformeerde Belijdenis, en onze Synode heeft terecht die vraag ontkennend beantwoord. Welnu, dan neemt ook ieder, die, hoewel aanhanger van deze gevoelens, toch in de Gereformeerde Kerken blijft, een onware positie in, en tegen zulk oneerlijk gedoe kan niet genoeg geageerd worden.

Het is mij niet te doen om slachtoffers te maken. Ik wensch ook allerminst als inquisiteur op te treden.

Maar ik vraag alleen, dat zij, die op het door de Generale Synode verworpen standpunt staan, in hun onoprechtheid niet voortvaren. Dat is een eisch van waarheid en trouw.

Echter, zegt Ds. Vermaat, men behoeft het niet in alles met den heer Netelenbos eens te zijn, om toch sympathie te hebben met zijn optreden tegen kerkisme en confessionalisme. Ik stem dit toe, doch, wanneer de sympathiebetuigingen der bovengemelde predikanten niet verder gaan dan deze toejuiching, heeft de heer Netelenbos geen recht zich op hen te beroepen. Hij zegt telkens: meenderen zijn het met mij eens. Zij deelen mijn gevoelens, maar indien die eensgezindheid zich beperkt tot hetgeen Ds. Vermaat noemt, moet de heer Netelenbos zijn beroep laten varen. Dan vindt hij in deze broeders geen steun.

Bovendien, het is waarlijk niet alleen de Netelenbos-kring, die tegen kerkisme en confessionalisme zich kant. Ook wij, die vierkant tegenover dezen kring staan, willen gaarne tegen deze eenzijdigheden den strijd voeren, en wij gelooven evenmin als Ds. Vermaat in de Gereformeerde Belijdenisschriften en in de Gereformeerde Kerken en in het Gereformeerde volk en in het Calvinisme.

Wij kennen de Apostolische Geloofsbelijdenis ook. Wij gelooven ook in den Heiligen Geest, en in God den Vader, en in Jezus Christus, Zijn eeniggeboren Zoon onzen Heere, en wij gelooven zelfs niet in een algemeene Christelijke Kerk, maar een algemeene Kerk.

Moet men daarvoor geestverwant van Netelenbos zijn?

Maar dat geloof verhindert ons niet om in de Gereformeerde Kerken de meest zuivere openbaring van het Lichaam van Christus en in de Gereformeerde Belijdenis de zuiverste vertolking van de waarheid Gods te zien, en dat geloof sluit evenmin uit, dat wij het Calvinisme en het Gereformeerde volk van harte liefhebben, en den Heere danken, dat wij tot dat volk mogen behooren.

Ds. Vermaat maakt een onzuivere tegenstelling. Zulke contrasten kunnen wij niet aanvaarden.

En wat zijn citaat uit Seeberg en zijn opmerking over ons reformatorisch streven aangaat, verwijs ik hem naar het rapport-Bavinck op de Generale Synode van Leeuwarden over den uitbouw der Belijdenis. Wij willen geen ander standpunt en geen anderen weg.

Nu zou ik hiermede gaarne de discussie over de Netelenbos-quaestie beëindigen, maar er ligt nog een ingezonden stuk te wachten van een niet-theoloog, dat ik de volgende week hoop te beantwoorden.

D.I.K.

## Tweeërlei Schriftbeschuwing.

### II.

Inhoud van het eerste artikel: Prof. Obbink erkent in „Bergopwaarts", dat hij op den preekstoel andere dingen zegt (en ook de dingen anders zegt) dan op den kathedraal. Kritische kwesties behooren, volgens hem, op den kansel niet thuis. Daar moet de predikant de stof, welke hij behandelt, tot presentie werkelijkheid maken. Daarom vindt hij het een ernstige fout, dat Dr. Cramer indertijd zijn beluimde „kritische preeken" heeft gehouden.

Naar aanleiding hiervan vroeg ik: hoe hebben wij als Gereformeerden hietegenover te staan?

Als ik Ethisch was, zou ik, geloof ik, niet zoo ver van prof. Obbink afstaan.

Het konsekwente behoort op ons de sterkste aantrekking te oefenen.

En volgens mij is prof. Obbink, die geen Schrift-critiek op den kansel brengt, van ethisch standpunt gezien, konsekwenter dan Dr. Cramer, die het wel doet.

Misschien lijkt dit wat vreemd.

Bij oppervlakkige beschouwing schijnt Dr. Cramers methode oprechter dan die van prof. Obbink. Toch vergist men zich daarin zeer.

Dr. Cramer is radicaler.

Maar daarom nog niet konsekwenter.

Gaarne verklaar ik dit nader.

En dan mag niet vergeten, dat de Schrift voor den Ethische gansch iets anders is dan voor den Gereformeerde. Als ik het verschil eens heel kort mag formuleeren, dan zou ik het zoo willen voorstellen: voor den Ethische is de Schrift eerst en bovenal ervaring, voor den Gereformeerde eerst en bovenal openbaring.

De Gereformeerde stemt van harte toe, dat in de Schrift de ervaring van verschillende bijbelheiligen wordt beschreven. Maar vooreerst gaat ze niet in ervaring op en voorts maakt die ervaring deel uit van de bijzondere Godsopenbaring, die onfeilbaar werd te boek gesteld. Daarom moet alle ervaring aan de Schrift worden getoetst. Alle „belevens", dat niet met de Schrift in overeenstemming is, moet omherroepelijk worden gewraakt. In de Schrift geeft God Zichzelf te kennen, zowel voor ons verstand als voor onzen wil, dus voor heel onze persoonlijkheid. Uit de Schrift weet ik wat ik heb te gelooven en wat ik heb te doen.

Voor den Ethische staat dat anders.

Hij vindt in den bijbel ervaring van vrome mannen, gedachten over God en Goddelijke dingen. Hij schat die hoog. Hij wenschte er leering en troost uit te putten. Toch heeft die ervaring alleen kracht voor hem, insover ze zich aansluit bij eigen ervaring. Eigen ervaring wordt voor hem de maatstaf, waarnaar hij de ervaring der bijbelheiligen beoordeelt. In de ervaring, gelijk die in de Schrift staat opgeteekend, openbaart God zich wel, maar ze is toch niet wezenlijk verschillend van de ervaring, die hij zelf opdoet. Dat is ook openbaring. Daarom mag er aan de Schrift geen onfeilbaarheid worden toegekend. Als de Ethische den bijbel leest of er uit hoort preeken, dan heeft dit alleen belang voor hem: ervan af het zoo. Indien niet, dan spreekt dit schriftdeel niet tot hem. Hij laat het liggen. Het interesseert hem niet. Als hij wetenschappelijk man is, zal hij door zijn ervaring geleid — want van vooroordeelen kan ook hij zich niet losmaken — zoo'n niet ervaren stuk van de Schrift misschien voor verlichting of onhistorisch verklaren. 't Kan zijn. Maar voor hem als prediker en toehoorder komt 't alleen op zijn ervaring aan. Dat is de presente werkelijkheid. En vooreerst hij die in de Schrift terugvindt, wil hij haar wel opslaan, er door gesticht worden. Hij zal zelfs moeite doen er die in terug te vinden. Maar hij is en blijft toch altijd bezig met eigen ervaring. Wat de Schrift objectief is komt er voor zijn vroomheid niets op aan. Daarom wil hij van kritische kwesties, die het objectieve raken wel weten als wetenschappelijk, maar niet als religieus mensch.

Men ziet, de konsekwentie daarvan is: geen kritiek op den kansel.

Op zichzelf genomen schuilt daar dus niets oneerlijks in.

Oneerlijk wordt de Ethische predikant eerst, wanneer hij het laat voorkomen alsof de Schrift voor hem onfeilbare openbaring is, welke hij zonder kritiek aanvaardt, terwijl hij het juist andersom meent.

Oneerlijk wordt hij, wanneer hij voor een Gereformeerde gehoor optreedt en hij de gemeente in den waan laat of brengt, dat hij hun Schriftopvatting deelt.

Hij behoeft het niet altijd op strijdjuste manier te verkondigen, maar hij dient het toch duidelijk te laten uitkomen, dat hij de Schrift beschouwt als document van geloofservaring, maar niet als objectieve Godsopenbaring.

En nu waren er, vooral in de vorige eeuw, stellig gevallen van zulke onoprechtheid aan te wijzen.

Doch daarvan mag den Ethische als zoodanig geen verwijt worden gemaakt.

Predikanten, bij wie denken en zeggen niet in overeenstemming zijn, komen er ten slotte bij elke richting voor.

Men dient toe te stemmen, dat het ethisch beginsel met zich brengt, dat geen objectieve beschouwingen, ook niet over de Schrift, op den preekstoel worden gegeven.

Want het ethische uitgangspunt is juist door en door subjectief.

Hiermee is echter nog niet alles gezegd.

HEPP.

## UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De plaats van den middenstand in het maatschappelijk leven.

### III.

Heeft de middenstand nog recht van bestaan?

Op die vraag geven velen, en ook menigeen in christelijke kringen, een ontkennend antwoord, en bij dezen leeft de meening, dat de tijd voor deze

klasse in het maatschappelijk leven voorbij is. Hij heeft zijn taak vervuld. Hij moet plaats maken voor anderen, die deze functie beter en tot meerder heil van de gemeenschap kunnen verrichten, en tal van economische profeten voorspellen met een zekerheid, die de middenstanders moet ontroeren, hun spoedigen, sozialen dood.

En... over dat sterven verheugt men zich.

Als deze profeten nagenoegd werden de grafrede uit te spreken, zouden ze het doen in zulken opgewekten en blijden toon, dat ge den ernst van het oogenblik zeker vergeet, want naar hun inzicht is de middenstand tot schade van het maatschappelijk leven. Hij is immers zoo oneconomisch en onsocial. Hij maakt het productieproces veel en veel duurder. Er blijft door al die winkeliers en klein-industrieelen zooveel aan den maat- en strijdstok hangen. Het leven zou veel goedkooper, en de distributie veel gelijkmatiger zijn, wanneer deze verbindingschakel tusschen producent en consument wegviel, en de middenstand voert heel wat overtollige menschen in de samenleving binnen, die slechts de algemeene ontwikkeling en welvaart belemmeren.

Dit geldt en voor de klein-industrie en voor den winkelstand.

Wat de eerste betreft meenen zij, wier gevoel ik even aangaf, „dat het grootbedrijf goedkooper kan produceeren dan de kleine middenstander, omdat uit den aard der zaak de kostprijs van af te leveren artikelen daalt, naarmate de fabrikant door kapitaalcracht en grooter afzetgebied in staat is grootere hoeveelheden op de markt te brengen. De groot-industrieel kan zich de beste en goedkoopst werkende machines aanschaffen, hij is in staat zijn bedrijf zoo hygiënisch mogelijk in te richten, kan doorgaans hoogere loonen uitkeeren en zal in de meeste gevallen zijn grondstoffen op gunstiger condities kunnen inslaan". (1)

Eenzelfde oordeel valt men over den handelsdrijvenden middenstand.

Die is ook overbodig.

Die klopt ons het geld uit den zak.

Hij is in het sociale leven een groote parasiet, en daarom acht men dit het ideaal „dat de goederen rechtstreeks door de producenten (landbouwers en fabrikanten) geleverd worden aan de consumenten of dat althans door coöperatie — hetzij der producenten, hetzij der consumenten — de tusschenschakel wordt uitgeschakeld. In verband met het parasitair karakter, dat men aan den handelsdrijvenden middenstand of ten minste aan een groot deel daarvan toeschrijft, meent men dat in de prijzen, welke doorgaans de consumenten betalen moeten, een deel begrepen is, dat de winst vormt van den handelaar en den winkelier, en dat geheel onevenredig is aan de beteekenis, welke deze personen in het productieproces innemen". (2)

Daarom moet de middenstand van het tooneel verdwijnen.

Hij moet vervangen door groot-kapitaal of coöperatie.

Volgens anderen moet de Staat of de Gemeente zijn taak overnemen, en wanneer men voor deze radicale opruiming terugdeinst, wil men in alle geval het aantal middenstanders beperken. Er zijn immers veel te veel van deze menschen. Zij verdringen elkaar, en maken voor elkander den levensstrijd moeilijk. Hun overvloedigheid werkt zeer improductief en onsocial, en ik herinner in dit verband aan het bekende voorbeeld, dat de heer Smeenk ook op het Tweede Christelijk-Sociaal Congres heeft genoemd (3), n.l. dat er in Hamburg ± 4500 sigarenwinkeliers zijn geteld. Dat beteekent, zoo oordeelt de heer Smeenk, oneconomische distributie, en ditzelfde euvel openbaart zich ook, wanneer b.v. ten onzent veel te veel bakkers hun brood aan den man trachten te brengen.

Hierin moet verandering komen.

De middenstand moet beperkt worden.

Of, wat velen liever willen, hij verdwijne zoo spoedig mogelijk, en... wat zal er dan voor hen, die tot nu toe alleen consumenten waren, een heerlijke tijd aanbreeken! Het lieve geld, dat eertijds in den zak van den middenstander verdween, kan nu in eigen beurs blijven, en deze winst kan, zij het dan niet geheel, dan toch voor het grootste deel, ten eigen bate worden aangewend!

Het zal dan een lust zijn om te leven.

Alle reden tot klagen valt dan weg.

Misschien behoort dan iedere loonactie tot het verleden, en zelfs voor de onderwijzers is de noodzakelijkheid van demonstratieve optochten weggevallen!

Zal het zoo zijn?

Wacht ons zulk een toekomst?

Moet het doodsuur voor den middenstand slaan?

Als ik op die vragen een antwoord geef, wil ik beginnen met toe te stemmen, dat het surplus van middenstanders dikwerf onvooroordeelijk gewerkt heeft, al mag daarbij niet vergeten, dat de onderlinge concurrentie, die deze overvloed bevorderde, ook haar lichtzijden kende. Er zit zeer zeker iets waars in de opmerking van den heer Smeenk, en ik heb in mijn vorig artikel op het onsocial bedrijf van deze

(1) Ik citeer hier Mr. J. A. de Wilde, Overheid en Middenstand, Proces-Verbaal van het Tweede Christelijk-Sociaal Congres, p. 93, 94.

(2) Proces-Verbaal, p. 113.